

26. Węgrzyniak, R. Cafe «Dziady» / R. Węgrzyniak // wSieci. — 2016. — № 13. — S. 52–53.
27. Witkowska, A. Romantyzm / A. Witkowska, R. Przybylski. — Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. — 744 s.
28. «Дзяды» ад «Тэатра Ч» — непаўторная аповесць стагоддзяў, гістарычнай памяці і традыцый. — Pobrano z: <https://afisha.tut.by/news/kaleidoscope/379402.html?crnd=41234>. — Dostęp: 20.05.2018.
29. XX Міжнародны фестываль «Белая вежа». — Pobrano z: <http://brest-region.gov.by/index.php/glavnaya/51-oblast/novosti/kultura-i-iskusstvo/4110-khkh-mezhdunarodnyj-teatralnyj-festival-belaya-vezha-sostoitsya-v-breste-s-11-po-19-sentyabrya> — Dostęp: 10.05.2018.
30. Отто, Э. Спектакли независимого «Театра Ч» покажут в Гродненском драмтеатре / Э. Отто // Вечерний Гродно. — 2015. — 8 июня.
31. Падаляка, Р. «Дзяды» — не палітычная маніфэстацыя / Р. Падаляка. — Pobrano z: <https://www.svaboda.org/a/25167884.html>. — Dostęp: 10.05.2018.

Ludmiła Siryk

(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska)

LITERATURA SŁOWIAŃSKA W PRELEKCJACH PARYSKICH ADAMA MICKIEWICZA

Prelekcje paryskie — cykl wykładów Adama Mickiewicza (1798–1855) na temat Słowiańszczyzny w Collège de France w Paryżu, wygłaszanych w języku francuskim w latach 1840–1844 cztery roczne kursy. Zapoczątkowują one nowy etap w biografii Mickiewicza — już nie poety, ale wykładowcy, historyka i krytyka literatury działacza politycznego, publicysty, towiańczyka. Wykłady zostały spisane (stenografowane) przez słuchaczy i jeszcze za życia Mickiewicza wydane w kilku edycjach pod różnymi tytułami oraz w języku francuskim, polskim i niemieckim. Omawiana w wykładach zagadnienia w znacznym stopniu wychodzą jednak poza ramy tematyki literackiej — dotyczą zagadnień z zakresu historii, socjologii, polityki, religii, filozofii. Ponadto prelekcje cechuje ogrom poruszanych problemów, ale też sprzeczności, nieścisłości oraz brak argumentacji w oparciu o dokumenty i merytoryczną bibliografię. W związku z tym do dnia dzisiejszego stanowią one przedmiot niejednoznacznych, często sprzecznych ocen i komentarzy. Przeciwnostawne opinie spowodowane są nie tylko antynomią światopoglądową oceniających i ich pozycją polityczną. Wynikają one również z ogromnego niedostatku w zakresie badań nad wspomnianym obszarem twórczości

Mickiewicza. Objawia się to choćby tym, że do dziś nie ukazały się w krytycznym wydaniu w języku francuskim, w którym były wygłaszane.

Celem niniejszego artykułu jest próba wyjaśnienia aspektów badawczych Mickiewicza w zakresie literatury Słowian i traktowania przez niego szeroko rozumianej literatury. Tak szerokie zagadnienie wymaga opracowania monograficznego. Z powodu ograniczonych ram artykułu postaramy się jedynie naszkicować ogólny obraz treści przedmiotu badań, uwypuklając jego zasadnicze cechy i przesłania. Chociaż od pierwszego wydania wspomnianych wykładów minęły w tym roku 173 lata i powstało na ich temat sporo prac autorstwa badaczy polskich [zob. 1–4; 6–17; 28–32; 34–35] i zagranicznych [5; 33], jednak nadal dużo poruszanych w prelekcjach zagadnień pozostaje zbadane w stopniu niewystarczającym. W historii badań dotyczących literatury narodów słowiańskich w prelekcjach odnotowujemy szereg prac. Konrad Górski w artykule «Mickiewicz jako krytyk i historyk literatury czeskiej» [6] i Marian Szykowski [31] opracowali problematykę czeską wykładów paryskich. Prace tych badaczy naświetliły szereg zagadnień dotyczących stosunku Mickiewicza do historii i kultury narodów zachodniosłowiańskich, jednak nadal wymagają one uzupełnień i dopracowania ze względów metodologicznych i źródłowych. Znacznie gruntowniej zbadano problemy południowosłowiańskie w wykładach paryskich. Całokształt zagadnienia ujął w książce o serbochorwackiej pieśni ludowej w literaturze polskiej Kresimir Georgijewić [5, s. 53–170]. Fragmenty treści problemowej i tematycznej serbskich pieśni ludowych w badaniach Mickiewicza omówił Henryk Batowski [2, s. 29–57], który w swoich pracach miał zresztą zarówno poprzedników, jak też kontynuatorów [17, s. 171]. Julian Krzyżanowski zgłębiał poglądy Mickiewicza na folklor słowiański, publikując wyniki swoich badań w osobnym opracowaniu początkowo wydanym w 1955 roku a potem w roku 1980 [9]. Pierwszą analizą sądów Mickiewicza o literaturze rosyjskiej była monografia Mariana Jakóbca «Literatura rosyjska w wykładach paryskich Adama Mickiewicza» [7], której główne fragmenty autor przedstawił w «Materiałach sesji naukowej poświęconej twórczości Adama Mickiewicza (1855–1955)». Warto zaznaczyć, że rosyjscy naukowcy dystansowali się od podobnych badań ze względu na istniejącą w środowisku Rosjan negatywną opinię na temat omawianych prelekcji. W monografii rzeczowo i dokładnie zbadano poglądy autora prelekcji na temat historycznych etapów rozwoju literatury rosyjskiej oraz jej wybitnych postaci. Według Jakóbca, «słabe strony kursu Mickiewicza zasugerowały opinię rosyjską tak dalece, że nawet jego entuzjastyczny monograf A. L. Pogodin (zob.: [34, s. 282] — *L. S.*) nie potrafił dostrzec w nich zdrowego i racjonalnego ziarna» [7, s. 11]. W pierwszym rozdziale autor monografii usiłuje dać odpowiedź na pytania dotyczące rusycystyki Mickiewicza w ocenach krytyki rosyjskiej i przyczyn tych ocen, a w rozdziałach kolejnych ukazuje jego metodologię i poglądy o literaturze staroruskiej okresu kijowskiego, o literaturze rosyjskiej od XIII do przełomu XVIII–XIX wieku, bada zagadnienie «Mickiewicz i klasycyzm

rosyjski», osobny rozdział poświęca sądom Mickiewicza o twórczości Puszkina. Zdaniem Jakóbca, Mickiewicz jako historyk literatury stworzył syntezę literatury rosyjskiej nie wolną od pomyłek i sprzeczności, ale przepełnioną ideą wolności, a także wprowadził zagadnienie tej literatury do polskiej krytyki literackiej, uczynił ją przedmiotem żywego zainteresowania polskich pisarzy i badaczy [7, s. 152–154].

Generalnie, obok ocen umniejszających wartość tego dzieła, traktujących je tylko jako zapis stanu wiedzy na temat historii i kultury narodów słowiańskich, są oceny pełne zachwytu autorów, którzy upatrują w tym dziele, według Bogusława Doparta, «wielkiego bilansu romantyzmu, niemającego odpowiednika w piśmiennictwie europejskim» [4, s. 328–329]. Zdaniem Damiana Kubika, prelekcje paryskie polskiego wieszczą są «niezmiernie istotnym, choć nie do końca docenianym, a także wciąż niezbadanym kontekstem dla tworzących i kształtujących się modeli kulturowych w XIX wieku na terenie Słowiańszczyzny» [10, s. 61].

Objęcie katedry literatur i języków słowiańskich w grudniu 1840 roku w Collège de France zgodnie z propozycją rządu francuskiego Mickiewicz uznał w kategorii obowiązku profesorskiego — jako «służbę w sprawie Polski, Francji i Słowiańszczyzny» [22, s. 5]. Przyświecała mu idea zjednoczenia Słowian i ukazania bogactwa ich dziedzictwa kulturowego w kontekście historii. Poeta demonstrował to za pośrednictwem analizy tekstów literackich i kronik albo dosłownie, o czym świadczą tytuły niektórych wykładów, np.: «Św. Hieronim, św. Cyryl i Metody. Jedność słowiańska a panslawizm» [zob. wykł. IX półr. I kurs I]. Całkiem nieprzypadkowo w Mickiewiczu nad profesorem-badaczem zwycięża poeta i osoba zaangażowana w sprawy społeczno-polityczne. W «Przedmowie do wydania niemieckiego» w 1843 roku pisał, że «publikacja ta jest w części dziełem emigrantów, ludzi zajętych ciągle i całkowicie interesem tak wielkim i żywotnym, że nauka i literatura nie mogą być dla nich tylko rzeczą podręczną <...> mimo skaz ogół dzieła da się pojąć, a kto w ducha jego wniknie, może szczegóły sam sprostować» [22, s. 6]. Tę trudną sytuację a zarazem patriotyczną postawę pisarza wyjaśnia myśl dotycząca stanu literackiego Słowian: «Nie uprawia się tam (w społeczności słowiańskiej — *L. S.*) literatury dla zabawy, nie uprawia się sztuki dla sztuki. Literatura jest jeszcze ściśle spojona z religią, historią, z życiem politycznym» [22, s. 53].

Obecnie cztery kursy wykładów pt. «Literatura słowiańska» zostały zawarte w tomach XVIII–XI «Dzieł» Mickiewicza [22–25; 27]; ponadto ukazały się w dwóch tomach jako edycja wykładów wybranych [26]. Przyjrzyjmy się tomowi VIII «Dzieł», który obejmuje kurs pierwszy (od 22 grudnia 1840 do 29 czerwca 1841). Zawiera on 41 wykładów: 25 z półrocza pierwszego i 16 z półrocza drugiego. W kręgu preferowanych przez Mickiewicza literatur znalazły się rosyjska, polska, czeska i serbska, chociaż są również tematy o szerszym zakresie («Różne literatury słowiańskie, ich odrębne cechy», «Baśń słowiańska» i inne). Procesy literackie i kulturowe rozpatruje przeważnie w kontekście historycznym, mającym wymiar polityczny (np. «Serbowie — Bitwa na Kosowym Polu; jej wpływ na poezję

serbską; Czeši: ich błędy, ich literatura, ich odrodzenie»). W siedmiu wykładach (tj. XVI–XXII) podjęto wielorakie zagadnienia dotyczące literatury serbskiej, a mianowicie takie jak: rozbieżność w ujmowaniu dziejów Serbii między pisarzami bizantyjskimi a poetami serbskimi, mitologia serbska, poemat o zaślubinach cara Lazara, legenda poetycka o świętych, charakter poezji serbskiej, rapsodowie serbscy, odkrycie literackie Wuka, poezja serbska, legenda o założeniu Rawanicy, mityczna postać (królewicza) Marka jest niczym innym jak tylko uosobieniem dziejów Serbii, poemat o zaślubinach syna Iwana, prawdziwy charakter epopei; serbskie romanse poetyckie, baśnie serbskie, Iwan Czernojewicz, jego poemat «Zaślubiny Maksyma Czernojewicza»; różne tłumaczenia poezji (serbskich), piosenki serbskie i historia ich powstawania, «Żona Hasan-agi»; Wuk (tj. Vuk Stefanović Karadžić — L. S.) na dworze księcia Miłosza i sposób utworzenia zbioru (chodzi o stworzony przez Wuka pierwszy «Słownik języka serbskiego» wydany w roku 1818, a potem 1852).

W polu widzenia Mickiewicza są pamiętniki literatury słowiańskiej, w których są utwory artystyczne. Zatrzymajmy się przy najdawniejszym pamiętniku, tj. «Sądzie Libuszy» (*Libuszy* używa się również *Libussy*), który odkryty został przypadkiem w Pradze. Ogłosili go czescy naukowcy i nadali mu wspomniany wyżej tytuł. Napisany jest on językiem, który Czech i Polak czyta z łatwością. Jest to urywek poematu pisanego w IX wieku, opowiadający dzieje z czasów usadowienia się Lechitów i Czechów, a pokazane zdarzenie odnoszone jest do roku 721 ery chrześcijańskiej. Ten nieduży, przedrukowany na czterech stronicach, objaśnia sporo ważnych kwestii w historii, prawoznawstwie i filologii. Przedmiotem fabuły jest spór dwóch braci wojowników z rodu obcego Słowianom, rozsądzony przez księżniczkę Libuszę, o której Czeši i Polacy mają tradycję wspólną. Z kolei poemat «Zabój» stanowi część treści «Rękopisu krółodworskiego», który został odkryty w 1817 roku przez Wacława Hanke w Królowym Dworze (w północno-wschodnich Czechach). «Rękopis...» ten obejmuje pewną ilość pieśni bohaterskich o treści historycznej, zaczerpniętej z dziejów Czech, i pieśni lirycznych, po części miłosnych. Według Mickiewicza, poemat bohaterski «Zabój» technicznie nienawiścią do chrześcijaństwa i oznacza, że walka między chrześcijaństwem a pogaństwem toczy się nadal (w czasie mu obecnym) w literaturze. Poprzez analizę fragmentów zarówno pamiętników, jak i kronik (np., w tekstach czterech kronikarzy: ruskiego Nestora, polskiego Callusa, czeskiego Kozmasa z Pragi, niemieckiego Thietmara z Merseburga — zob. wykł. XIII) Mickiewicz stara się pokazać wspólne cechy kultury i historii Słowian.

Mickiewicz wysoko ocenia hymn «Bogurodzica» — patriotyczną i zarazem narodową pieśń polską, której autorstwo błędnie zostało przypisane św. Wojciechowi, który był czeskim duchownym katolickim i stał się patronem Polski. Tematy literackie Mickiewicz przeważnie rozpatruje w kontekście historycznym, np.: «Stan literacki, polityczny i duchowy Słowian północnych po upływie wieku

XII. Utworzenie się państwa Moskiewskiego. Kronikarze północno-słowiańscy od początku wieku XIII. Polska. Piśmiennictwo polskie w wieku XIII» (zob. wykl. XXIII). Należy zaznaczyć, iż ten fragment pozwala na założenie, że pod pojęciem «Słowianie północy» Mickiewicz ma na myśli Rosjan.

Z szesnastu wykładów wygłoszonych z II półroczu kursu I tylko jeden poświęcony jest literaturze czeskiej («Ruch literacki w Czechach»), a reszta — polskiej. Odnośnie ostatniej Mickiewicz omawia literackie i historyczne wartości pamiętników polskich, początki żywotopisarstwa polskiego i piśmiennictwa w Polsce. Przedstawia również życie i twórczość Mikołaja Reja, szczegółowo analizuje jego dzieło pt. «Żywot człowieka poczciwego» i tom «Zwierciadło», twierdząc, że pisarz ten «daje nam poznać Polskę lepiej, niż wielu jej dziejopisarzy» (zob. w. XXXIV). Ponadto poddaje analizie poezję polską, gdzie skupia się nad twórczością Jana Kochanowskiego (trenach, satyrach, przekładzie na polski w 1579 roku dzieła «Psałterz Dawidów»), czyni próbę porównania go ze współczesnymi mu pisarzami a także z Horacym. Zdaniem Mickiewicza dramat «Odprawa posłów greckich» nie został zrozumiany przez szerszy ogół z powodu odwołania się Kochanowskiego do antyku, jego próby zaakcentowania symboliki zawartej w tragedii Troi, na przykład aktualności troskliwego ostrzeżenia i strasznego proroctwa Kasandry albo godnej potępienia postawy Priama, który własne uczucia stawia ponad dobro kraju. W oparciu o analizę badacz w wykładzie 38 wnioskuje, że Kochanowski był w literaturze tym, kim król Stefan Batory był w polityce. Podjęte w tych rozważaniach idee solidarności i niepodległości Mickiewicz argumentuje poprzez postać Piotra Skargi (1536–1812) jako nauczyciela narodu i patrioty. W wykładzie 40 skupia się na analizie jego mowy, swoje poglądy ilustruje na podstawie «Kazań sejmowych» (ukazuje ich charakter i walory), uważając, że stanowią one nie tylko wzorzec krasomówstwa, ale że wyartykułowane w nich proroctwo o upadku Polski wciąż pozostaje aktualne.

W kursie II (grudzień 1841 — lipiec 1842) zawiera ciąg dalszy porównawczej historii literatur słowiańskich, w szczególności polskiej i rosyjskiej. Mickiewicz doprowadza zarys dziejów literatury od połowy XVII wieku do wieku XIX (mniej więcej do roku 1830); szkicuje dążenia do jedności. Ponadto wysuwa następującą tezę: «Powołanie ducha XVIII wieku: budzić w Słowianach uczucie niepodległości i godności własnej» [24, s. 101]. Omawia zagadnienia w aspekcie teoretycznym i krytycznoliterackim, np.: «O poezji lirycznej», «Wpływ muzyki na poezję», «Różnica między żywością, gorącością retoryczną a natchnieniem lirycznym» [24, 168–175]. Kontynuując badania z historii literatury polskiej omawia ruch literacki w Polsce w XVIII wieku, lirykę polską z czasów konfederacji barskiej, obraz Wernyhory, dramat Juliusza Słowackiego «Książd Marek», stan piśmiennictwa w Polsce po pierwszym rozbiórze, satyry Ignacego Krasickiego, patriotyczną poezję Franciszka Karpińskiego i Juliana Ursyna Niemcewicza. W «Pamiętnikach» polskiego pamiętnikarza epoki baroku Jana Chryzostoma Paska śledzi styl («język

uczony i mowę potoczną») i problematykę. Twierdzi, że stanowią one źródło wiedzy o obyczajach i zachowaniach szlachty polskiej XVII wieku, o sposobie myślenia i pojmowania świata przez ówczesnych ludzi, o ich mentalności oraz o kulturze politycznej i obyczajowej tamtych czasów. Wskazuje również na cały szereg wad szlachty (zacofanie kulturowe, lenistwo umysłowe, niechęć do jakichkolwiek zmian, chciwość, egocentryzm, pychę, brak jakiegokolwiek poczucia odpowiedzialności etc.). W omówieniu «Pamiętnika» Kornackiego Mickiewiczowi chodzi zarówno o fakty wagi historycznej (np. o Polsce za Jana Kazimierza, o Kozakach i jezuitach, o oblężeniu Częstochowy), ale również o sferze duchowej, bowiem «wiera w bezpośredni wpływ świata niewidomego na widomy jest moralną i polityczną siłą Polski» [23, s. 46]. Tragiczną sytuację Polski oraz jej pisarzy i patriotów autor prelekcji uwypukla w analizie «Pamiętników» Jana Kilińskiego, jednego z wodzów insurekcji warszawskiej 1794 roku — zbrojnego a armii koronnej i mieszkańców Warszawy przeciwko okupacyjnemu garnizonowi rosyjskiemu w czasie insurekcji kościuszkowskiej. Jego celem było przejęcie kontroli nad miastem z rąk Imperium Rosyjskiego. W kursie drugim od wykładu V Mickiewicz podejmuje temat rosyjski, kontynuując go w kolejnych wykładach. Jego poglądy na literaturę rosyjską rzetelnie zbadał wspomniany już Marian Jakóbiec. W celu wyjaśnienia poruszanych kwestii lub wysuniętych tez autor prelekcji snuje dociekania na temat genezy zjawisk kulturowych w kontekście historyczno-politycznym (np., «Wpływ Piotra Wielkiego zabójczy dla literatury i sztuki w Rosji» — zob. wykł. VIII) i psychologicznym (np. «Charakter ludu wielkoruskiego» — zob. wykł. VII). Przedmiotem szerszego omówienia czyni twórczość czołowych pisarzy XVIII i XIX wieku, tj. Łomonosowa, Trediakowskiego, Dzierżawina, Kantemira, Dmitrijewa, Batuszkowa, a zwłaszcza Puszkina. Wieloaspektowe rozważania o literaturze przerywane są informacjami i refleksjami dotyczącymi historii, polityki i religii.

W kursie III, a zwłaszcza IV, tematyka literacka została znacznie zredukowana na korzyść tematyki filozoficznej, historycznej, moralno-religijnej, politycznej. Znalazło się miejsce nawet dla tematów socjologicznych i etnologicznych. Treść wykładów cechują tendencje mesjanistyczne i wpływy towianizmu. Świadczą o tym nie tylko sformułowane w pierwszych i wielu następnych wykładach tematy, np.: «Objawienie», «O mesjanizmie», «Cel poezji i posłannictwo poety wedle pojęć słowiańskich», «Duch powszechny», «Piękna definicja ducha». «Jak pojmuje nieśmiertelność duszy», «Duch i tradycja», «Intuicja», «Fałszywy mesjanizm», «O duchu i krainie duchów». Dowodem jest także ideologiczny charakter rozważań o literaturze, o teorii sztuki, o istocie i przeznaczeniu poezji.

Program roczny kursu III (grudzień 1842 — czerwiec 1843) zawiera dwa cykle wykładów: «Historia współczesnej literatury Słowian» i «Badania historyczne i filozoficzne». Główne w nich zagadnienia to idee polityczne, Polska XIX w., literatura słowiańska XIX w., historia i krytyka, mesjanizm polityczny, słowianofile. W 25 wykładach cyklu pierwszego przedmiotem omówienia z zakresu literatury

są zagadnienia dotyczące ogólnego charakteru współczesnej literatury polskiej, postawy artystycznej i obywatelskiej Bohdana Zaleskiego, Aleksandra Puszkina, Jana Kollara, Seweryna Goszczyńskiego, Antoniego Malczewskiego. W kilku wykładach (VIII–XVI) szczegółowej analizie poddano dramat «Nie-Boska komedia» Zygmunta Krasińskiego, autor podejmuje tu próbę analizy porównawczej tego utworu z tragediami Puszkina i Simy Milutinowicza (serb. Milutinović). Idea mesjanizmu przenika wykład nt. «Cel poezji i posłannictwa wedle pojęć słowiańskich» ideowo połączony z wykładami o poezji Zaleskiego i Puszkina. Patriotyczne i wolnościowe idee uwypuklone zostają w wykładzie «Cel i posłannictwo poezji wedle Czechów», którego uzupełnieniem jest wykład o Kollarze ilustrujący postawę ideową pisarza. Natomiast w 7 wykładach wspomnianego już cyklu drugiego z kursu III tematów literackich brak.

Kurs IV (grudzień 1843 — maj 1944), którego temat główny brzmi «Kościół a Mesjasz, mesjanizm polityczny». Z tematów literackich krótkim omówieniem objęto twórczość Zygmunta Krasińskiego: o poematach «Przedświt, Sen Cezary Legenda» (wykl. II i IV), a w wykładzie V kreśli się swoista wizję nt. «Jaka będzie poezja w przyszłości».

Warto zaznaczyć, że w żadnym z czterech kursów wykładów nie ma mowy o literaturze ukraińskiej i białoruskiej. Dlaczego? Przecież Mickiewicz w swojej twórczości wykorzystywał elementy folkloru białoruskiego i narodowej tradycji białoruskiej. Jedynie w wykładzie III kursu I podjęto tematy «Rus i cechy jej poezji» oraz «Ukraina: Kozacy i ich poezja». W tymże wykładzie jest omówienie utworu Malczewskiego «Maria». «Powieść ukraińska» — przedstawiciela «szkoły ukraińskiej» w literaturze polskiej okresu romantyzmu. Przypuszczenia nasuwają się różne odnośnie kwestii dlaczego pominięto wspomniane literatury i dlaczego trudno się zgodzić z interpretacją utworu literatury staroruskiej z okresu Rusi Kijowskiej «Słowo o wyprawie Igora» albo dlaczego zastrzeżenia budzi użycie albo nierozróżnianie przez Mickiewicza niektórych pojęć. Ale jest to temat na inne opracowanie.

Mimo wszystkich plusów i minusów prelekcji paryskich znamienym jest traktowanie literatury jako wartości sprzyjającej poznawaniu świata i wychowaniu człowieka, a także jako środka niezawodnego i pewnego w życiu społecznym i międzynarodowym. I tak, w pierwszym wykładzie półroczna II czytamy: «Pragniemy wprowadzić was w dziedzinę słowiańskie drogą najpewniejszą, drogą literatury. Jest to zarazem strona najbardziej użyteczna» [22, s. 22]. Podkreślając integrującą funkcję i humanistyczną wartość literatury, autor prelekcji występuje z pozycji panslawizmu: *«Język i literatura tworzą jedyny węzeł między naszymi ludami; przez literaturę czujemy się wszyscy braćmi i synami jednej ojczyzny. Jedyna to dziedzina, która stanowi wspólną nam wszystkim własność, i ukazanie jej wartości jednako nam leży na sercu. Zjednoczmy się na tym polu neutralnym, jedynym, którego neutralność wszyscy szanujemy. To pole umysłowe wyobrażają*

dla mnie na ziemi mury tej uczelni. Tu jedynie mogą się bez wzajemnych nieufności spotkać się Polak i Rosjanin, Czech husyta i Czech katolik, Brat Morawski i mnich z góry Atos, Iliryjczyk używający gładolicy i Serb posługujący się cyrylicą, Litwin i Kozak. Tak, Panowie, w murach tej Sali pragnę widzieć symbol naszego przyszedłego zjednoczenia» [22, s. 23].

Ponadto Mickiewicz stawia tezę o równouprawnieniu języków («żaden język słowiański nie posiadał nigdy nad innymi przewagi dość stanowczej, aby go można było uważać za język panujący» [22, s. 55]. Jego zdaniem, w warunkach utraty przez naród niepodległości literatura pełni konstruktywną funkcję jako środek i miejsce zachowania pamięci historycznej i tożsamości narodowej: «Polszczyznę wygnano ze szkół, nie posiada ona teatru narodowego. Działa więc jedynie przez literaturę; żywe słowo, czyli to, co w narodzie jest żywiołem najgłębszym i najsilniejszym, to, co jest treścią całego życia domowego i historycznego» [22, s. 55].

* * *

Jak widzimy, slawistyka literacka w prelekcjach paryskich obejmuje okresy od wczesnego średniowiecza do połowy XIX wieku i usiłuje popularyzować w Europie Zachodniej cenne dziedzictwo kulturowe i historyczne Słowian. Ta pionierska — jak na pierwszą połowę XIX wieku — praca stanowi studium porównawcze historii literatury polskiej, rosyjskiej, serbskiej i czeskiej. Literatury te w sumie tworzą krąg wszystkich trzech grup słowiańskich. Obiektem badań są nie tylko utwory stricte literackie, ale również teksty z zakresu literatury stosowanej, na przykład pamiętniki, zawierające utwory artystyczne. Jednak budzi zastrzeżenie nie tylko to, że literatura wielu narodów słowiańskich została pominięta, ale również fakt, że rozważania o literaturze obciążone są wielością podjętych naraz kwestii dotyczących zupełnie innych tematów. Ponadto utrudnia odbiór chaotyczny albo fragmentaryczny sposób przedstawienia poszczególnych faktów literackich pod względem historycznym, personalnym i artystycznym. Mimo różnych potknięć metodologicznych i różnorodności tematów autor prelekcji paryskich zdołał naszkicować całą monumentalność i wielowarstwowość procesów rozwojowych literatur słowiańskich. Spoił w jedną całość materiał literaturoznawczy i historyczny, zagadnienia polityczne, filozoficzne i religijne, językoznawcze i z zakresu teorii sztuki. Można więc rzec, że jego studium ma charakter interdyscyplinarny. Obiektywna wartość sądów Mickiewicza o literaturze słowiańskiej polega na podkreśleniu znaczenia tej literatury w kulturze europejskiej.

Literatura

1. Batowski, H. Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny / H. Batowski. — Wrocław, 1956.
2. Batowski, H. Mickiewicz a serbska pieśń ludowa / H. Batowski // Pamiętnik Literacki. — 1934. — T. XXXI. — S. 29–57.
3. Brzozowski, J. Adam Mickiewicz, «Dzieła», Wydanie Rocznicowe, Red.: Z. J. Nowak, M. Prussak, Z. Stefanowska, Cz. Zgorzelski, t. 1–17, Warszawa, 1993–2005 / J. Brzozowski // Pamiętnik Literacki. — 2009. — № 4. — S. 187–198.
4. Dopart, B. Koncepcja literatury mesjanistycznej w prelekcjach paryskich Adama Mickiewicza / B. Dopart // Ruch Literacki. — 1982. — Z. 5–6.
5. Georgijewić, K. Srpskohrvatska narodna pesma u polskoj knjizevnosti. Studia iz uporedne istorije slovenski knjizevnosti / K. Georgijewić. — Beograd, 1936.
6. Górski, K. Mickiewicz jako krytyk i historyk literatury czeskiej. Literatura a poglądy umysłowe / K. Górski. — Warszawa, 1936.
7. Jakóbiec, M. Literatura rosyjska w wykładach paryskich A. Mickiewicza / M. Jakóbiec. — Warszawa, 1956.
8. Kronika życia i twórczości Mickiewicza: lata 1798–1824 / pod red. Stanisława Pigionia. — Warszawa, 1957.
9. Krzyżanowski, J. Literatura ludowa w prelekcjach paryskich / J. Krzyżanowski // Szkice folklorystyczne. — T. 1. — Kraków, 1980.
10. Kubik, D. Mickiewiczowski projekt kultury słowackiej. Zarys problematyki dyskursu kulturoznawczego w prelekcjach paryskich / D. Kubik // Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Humanistyczne. — 2012. — № 4. — S. 61–82.
11. Kuziak, M. Wielka całość. Dyskursy kulturowe Mickiewicza / M. Kuziak. — Słupsk, 2006.
12. Kuziak, M. O prelekcjach paryskich Adama Mickiewicza / M. Kuziak. — Słupsk, 2007.
13. Kuziak, M. Mickiewicz — historyk literatury w prelekcjach paryskich / M. Kuziak // Pamiętnik Literacki. — 2011. — Z. I. — S. 27–46.
14. Kuziak, M. Hermeneutyka tekstu literackiego w prelekcjach paryskich Adama Mickiewicza / M. Kuziak // Teksty Drugie. — 2001. — № 2. — S. 191–205.
15. Makowiecka, Z. Mickiewicz w Collège de France: Październik 1840 — maj 1844 / Z. Makowiecka. — Warszawa, 1968. (Tom 5 z serii wydawniczej «Kronika życia i twórczości Mickiewicza».)
16. Makowski, S. Współczesność literacka w prelekcjach paryskich Adama Mickiewicza / S. Makowski // Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza. — 1990. — № XXV. — S. 99–107.
17. Marković, M. Adam Mickijewić i naša narodna poezja / M. Marković // Prilozi proučavanju narodne poezje. — Kn. I. — Beograd, 1934. — S. 171–179.
18. Mickiewicz, A. Kurs drugoletni (1841–1842) literatury słowiańskiej wykładanej w Kollegium Francuzkiem / A. Mickiewicz. — Paryż, 1842.
19. Mickiewicz, A. Kurs pierwszoletni (1840–1841) literatury słowiańskiej wykładanej w Kollegium Francuzkiem / A. Mickiewicz. — Paryż, 1843.
20. Mickiewicz, A. Vorlesungen über slawische Literatur und Zustände, gehalten in Collège de France in den Jahren von 1840–1842 / A. Mickiewicz. — T. 1–2. — Leipzig–Paris, 1843.

21. Mickiewicz, A. Vorlesungen über slawische Literatur und Zustände: in 4 Bd. / A. Mickiewicz. — Leipzig–Paris, 1849.
22. Mickiewicz, A. Dzieła. T. VIII: Literatura słowiańska. Kurs pierwszy, półrocze I / A. Mickiewicz; przeł. Leon Płoszewski. — Warszawa, 1955. (Wydanie «Jubileuszowe»)
23. Mickiewicz, A. Dzieła. T. IX: Literatura słowiańska. Kurs pierwszy, półrocze II / A. Mickiewicz; przeł. Leon Płoszewski. — Warszawa, 1955. (Wydanie «Jubileuszowe»)
24. Mickiewicz, A. Dzieła. T. X: Literatura słowiańska. Kurs drugi / A. Mickiewicz; przeł. Leon Płoszewski. — Warszawa, 1955. (Wydanie «Jubileuszowe»)
25. Mickiewicz, A. Dzieła. T. XI: Literatura słowiańska. Kurs trzeci i czwarty / A. Mickiewicz; przeł. Leon Płoszewski, red. nauk. Julian Krzyżanowski i in. — Warszawa, 1955. (Wydanie «Jubileuszowe»)
26. Mickiewicz, A. Prelekcje paryskie. Wybór. T. I–III / A. Mickiewicz; red. nauk. Jan Błoński, przekł. z franc. i koment. Leon Płoszewski, wybór, wstęp i oprac. Marta Piwińska. — Kraków, 1997.
27. Mickiewicz, A. Dzieła. Wydanie Rocznicowe. T. XVIII–XI: Literatura słowiańska / A. Mickiewicz; redakcja naczelna: Zbigniew Jerzy Nowak, Zofia Stefanowska, Maria Prussak, Czesław Zgorzelski; tomy opracował Julian Maślanka. — Warszawa, 1998.
28. Piwińska, M. Dzieje kultury polskiej w prelekcjach paryskich / M. Piwińska // A. Mickiewicz. Prelekcje paryskie. Wybór. T. I; red. nauk. Jan Błoński, przekł. z franc. i koment. Leon Płoszewski, wybór, wstęp i oprac. Marta Piwińska. — Kraków, 1997.
29. Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza — wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia / red. nauk.: Maria Kalinowska, Jarosław Ławski, Magdalena Bizior-Dombrowska. — Warszawa, 2011.
30. Roguski, P. Prasa niemiecka o «Prelekcjach paryskich» Adama Mickiewicza / P. Roguski // Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza. — 1978. — № 13. — S. 90–95.
31. Sikora, A. Wykłady — próba syntezy / A. Sikora // Posłannicy słowa. Hoene-Wroński. Towiański. Mickiewicz. — Warszawa, 1967.
32. Stefanowska, Z. Legenda słowiańska w prelekcjach paryskich Mickiewicza / Z. Stefanowska // Pamiętnik Literacki. — 1968. — Z. 2. — S. 41–55.
33. Szyjkowski, M. Polská účast v českém národním obrození. T. II. / M. Szyjkowski. — Praha, 1935.
34. Weintraub, W. Wykłady paryskie — ale jakie? / W. Weintraub // Pamiętnik Literacki. — 1976. — Z. 2. — S. 27–44.
35. Wodzyńska, M. Adam Mickiewicz i romantyczna filozofia historii w Collège de France / M. Wodzyńska. — Warszawa, 1976.
36. Погодин, А. Адам Мицкевич, его жизнь и творчество. Т. II. / А. Погодин. — Москва, 1912.